

ПРЕГЛЕД ГЕОГРАФСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ – REVIEW

Др ЈОВАН ЧВОРО,
ПЕТАР ГОЛУБОВИЋ,
ВАНРУСКА АЗИЈА, Универзитет
у Нишу,
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ
ФАКУЛТЕТ
Ниш 2000. стр. 387.
тираж 200 примерака.

Иза више од десетак година паузе, српски географи су се огласили већ трећом књигом, која обрађује Азију, односно Европу. На тај начин се попуњавају празнине у српској географији, која је дуже вријеме остала без толико неопходних уџбеника из тако важног предмета као што је то Регионална географија свијета.

Послије К. Ристић, С. Кицошева и Р. Давидовића, сада се јавља двојац професора др Јована Чвора и др Петра Голубовића са књигом мало неуобичајеног наслова: Ванруска Азија, иако он у потпуности одговара садржају. Наиме, Сјеверна или руска Азија уд ржавном погледу припада Руској Федерацији и сасвим је разумљиво што се обрађује заједно са европским дијелом ове највеће државе свијета.

Књига Ванруска Азија узето у цјелини заслужује прилично високу оцјену ради својих садржаја. Наравно да она има и слабости, а посебно посматране као уџбеник из Регионалне географије. Но о слабостима касније.

На почетку књиге-уџбеника даје се Општи преглед Азије од одлика мора и обала, геолошке грађе и рељефа, климе, унутрашњих вода, тла, до вегетације и животињског свијета. Овај преглед је веома обрађен. Слиједи приказ становништва и наслов: Контакти Азије и других континената, што би требало послужити као нека врста замјене за класични Географски положај.

У диоби огромног простора Азије на макрорегије аутори су се одлучили за схему: Западна, Југоисточна и Јужна Азија и Централна и Источна Азија. Нелогична је оваква подјела, јер само треба посебно издвојити Јужну и Источну Азију, па да се добије у свијету већ уобичајена подјела Азије на шест регија (заједно са Сјеверном или руском Азијом). Највећи је проблем у обради регије Централна Азија, прије свега због припадности више од половине западне Кине овој регији, а велике се регије обрађују по државама!

Свака макрорегија је обрађено прво по општим одликама, а затим слиједи регије и на крају привреда! То је прва принципијелна примједба на концепцију овог уџбеника. Привреда се мора обрадити прије регија, које су круна комплексног садржаја и развоја сваког простора! У регији Западна Азија испуштена је држава Грузија! Диоба држава на регије је друга принципијелна примједба на концепцију

удбеника. Иако смо свјесни потешкоћа на које наилази сваки аутор удбеника-књиге из регионалне географије, да је писање регија у оквирима држава веома тежак и готово немогуће изводљив задатак. Наиме, аутори дијеле државу Турску на 8 великих регија као и Авганистан, али зато малом Израелу дају чак 7 регија, које би се у конкретном случају могле и називати мезо-регије!

Слиједи макрорегија Југоисточна и Јужна Азија, које су уствари двије макрорегије, као што је то случај код назива Централна и Источна Азија. Убрајање Казахстана у Централну Азију није баш сасвим прихватљиво, а он је добио само 3 стране текста, док су и остале бивше совјетске републике централне Азије обрађене енциклопедијски. Аутори још нису стигли да забиљеже да је главни град Казахстана Акмола (руски Акмолински а не више Алма Ата, као и да је главни град Киригизије Бишкек, преименован од града Фрунзе.

Држава с највише становништва Кина и прва са преко једне милијарде људи, обрађена је на 74 странице текста и подијељена на 33 макрорегије. Треба похвалити веома добар текст обојице аутора, посебно у приказивању природне средине, тектонско-рељефних односа и повезаности цијелог природног комплекса. Ипак и ту се може ставити примједба, да се можда у обради сувише иде на детаље и зато недовољно на **генерализацију** која чини једну од битних црта сваког удбеника. Удбеник се зато разликује од приручника или књиге о регијама. Но, одмах да будемо објективни, много је лакше писати критику и опаске, него сјести и писати било удбеник било приручник!

Треба похвалити табеле уз регију Кине и њено мјесто у свјетској произ-

водњи. Посљедња држава у удбенику Јапан је обрађен на 32 стране текста, а подијељен на 3 макрорегије. И Јапан је солидно обрађен и из удбеника се може добро схватити развој и данашњи значај ове друге индустријске земље свијета.

Једна од крупнијих слабости удбеника су слабе и претрпане карте са нечитким легендама. Такође је превише штампарских грешака као и плеоназама (мала котлиница нпр.). Удбеник је штампан само у 200 примјерака, што указује на тешкоће штампања.

Удбеник поред наведених слабости заслужује високо признање како за достигнути ниво излагања материје, тако и за огроман уложени труд.

Милош Бјеловитић

В. А. Кварталнов:
ТУРИЗАМ,
Москва, 2000. године,
"Финансије и статистика",
5.000 примјерака,

Прод. др Валериј Александрович Кварталнов, доктор историјских наука и ректор Руске међународне академије туризма након 30 - годишњег научно-истраживачког рада у туризму написао је једно веома запажено дјело у свјетској туристичкој литератури.

Књига (315 страница) има шест поглавља и то:

I Туризам феномен XX вијека (Историјски развој туризма и саобраћаја, Основни појмови и карактеристике туризма, Утицај индустрије туризма на економију државе, Врсте туристичких организација, Основне карактеристике индустрије туризма у Русији),

II Туристички мотиви и путовање (Мотивациони аспекти и туризму, Култура као мотив, Социопсихолошки аспекти туризма),

III Туризам, као сектор економије (Економске основе туризма као дјелатности, Функционисање економских законитости у туризму, Карактер функционисања механизма туристичког тржишта),

IV Маркетинг у туризму (Суштина и комплексни карактер маркетинга у туризму, Маркетинг тржишта потреба туристичких услуга, Елементи маркетиншке стратегије туристичких предузећа у Русији),

V Еволуција туристичког тржишта (Оцјена потенцијалног раста свјетског тржишта туризма, Перспектива развоја свјетског туристичког тржишта, Заштита права и интереса тржишта у Руској Федерацији).

VI Литература

Аутор наводи тридесет три дјела литературе, извора и грађе којом се служио при изради ове веома корисне и квалитетне књиге. Једини недостатак овог уџбеника за студенте и специјалисте је ограничена литература само на руске ауторе.

Поглавља су подијељена на 63 параграфа, Увод и Законско разматрање.

Аутор је поставио себи циљ: да напише уџбеник за студенте и специјалисте туристичких студија, да систематски изложи основне појмове и карактеристике туризма и комплексност појаве.

Уџбеник је актуелизиран туристичком статистиком, и осавремењен футуризмом, дата је веома оптимистичка прогноза и процјена развоја туристичке привреде до 2020. године.

Највећу динамику раста имаће Кина; Хонгконг, Русија а учешће у

свјетском туристичком тржишту Кина 8,6 САД 6,4, Француска 5,8, Шпанија 4,4, Хонгконг 3,7 Италија 3,3 Велика Британија 3,3, Мексико 3,1, Русија 3,1%.

Веома је интересантна анализа социодемографске структуре становништва свијета и њен однос према свјетском туристичком тржишту.

Аутор анализира учешће становништва свијета према узрасту (истиче велики потенцијал и интерес за туристичка кретања популације (од 55-59 и 15-25 година) и популације жена гдје се предвиђа нешто касније ступање у брак и велики туристички интерес жена до ступања у брак - Јапан, Швајцарска).

Веома су интересантне и анализе односа миграција и туризма, као и образовне структуре, висине дохотка и туристичког тржишта.

Књига је писана на руском језику, јасног је и приступачног стила, и представља значајно и веома квалитетно дјело свјетске туристичке литературе.

Проф. др Здравко Маријанац

Др Бранислав С. Ђурђев ОСНОВНЕ ТЕХНИКЕ У ДЕМОГРАФИЈИ,

Друштво демографа Југославије,
Београд,
Змај, 2001. стр. 1-206, Тираж 500.

Намјена ове публикације је да послужи као универзитетски уџбеник првенствено студентима демографије на Природноматематичком факултету универзитета у Бањој Луци и Географском факултету универзитета у Београду али и студентима сродних наука: економије, социологије, географије, историје итд.

Уџбеник је подијељен на 9 поглавља и осим текстуалног дијела садржи

више од 40 табела, 18 графика, 2 карте и већи број прилога, статистичког материјала и формула.

Прво поглавље уџбеника је посвећено примарним и секундарним изворима за прикупљање демографске грађе. Други дио је нотација, тј. апсолутне и релативне мјере у демографији и израчунавање линеарног, геометријског и експоненцијалног раста становништва. Наредно поглавље у цијелости је посвећено природном кретању становништва. Њега чине мањи дијелови посвећени смртности становништва (израчунавање и примјена таблица морталитета, фактори морталитета, регионализација моралитета итд.), плодности становништва (наталитет и фертилитет), принстонским индексима и демографској транзицији. Четврто поглавље чине миграције становништва (узроци и фактори миграција и методе мјерења). Даље слиједи поглавље посвећено урбанизацији и миграцијама становништва на релацији село-град. Шесту цјелину уџбеника чине најважније структуре становништва (полна и старосна структура). Наредно поглавље је посвећено домаћинствима и типологијама домаћинства Кембрицке групе. Даље слиједи поглавље о методама израчунавања пројекција становништва (математичка, статистичка и метода компонената).

Последње поглавље овог уџбеника посвећено је аутоматској обради података о становништву. Треба истаћи и три веома значајна прилога, на крају уџбеника, за практичну проверу демографских техника и метода уврштених у овај уџбеник. Први прилог чини табеларни преглед основних података о становништву свијета по државама и регионима у петогодишту 1985-1990. године. Други прилог је у форми практикума и од изузетне је важности за студенте јер

садржи 48 различитих задатака и примјера за самосталну вјежбу. Трећи прилог је енглеско-српски ријечник основних демографских појмова.

Од посебне важности је и велики број извора и литературе (84 јединице), од којих је више од половине иностраних аутора, значајна програмска документација (mort Pak-Lite, ESCAP/POP itd.) и велики број WWW адреса које је аутор овог уџбеника користио.

На крају треба укратко подвући да је уџбеник Основне технике у демографији аутора Др Бранислава С. Ђурђева, редовног професора Института за географију на Универзитету у Новом Саду, веома значајна и изузетно драгоцјена публикација у тренутку када у нашој литератури недостаје савремених приручника за самостално проналажење, нотирање, обраду и анализу елементарних демографских података по угледу на свјетске публикације. Стога наведени уџбеник треба топло препоручити не само демографима, него и ширем кругу јавности заинтересованим за демографску проблематику.

Драшко Маринковић

Буро МАРИЋ-Мирко ГРЧИЋ:
ГЕОГРАФИЈА за II раз. гимназије
(1. изд.), Завод за уџбенике и
наставна средства,
Српско Сарајево, 2001. год., 250 стр.:
илустр.; 24 cm, тираж 3000.

Почетком ове школске године простори Републике Српске су постали богатији за још једно вриједно географско уџбеничко издање, ријеч је о уџбенику географије за II раз. гимназије. Несумњиво је да су аутори морали уложити много труда, стручног знања и педагошког искуства да би ученицима на приступачно-попу-

ларан начин приближили доста тешку и врло опсежну материју. Из обиља могућих података одабрани су и приказани они који су од посебно трајног и актуелног интереса у настави географије и који најбоље репрезентују одређене важне појаве и процесно-последичне односе у простору. Уџбеник се одликује разумљивим и прегледним садржајем с популарним текстом употпуњеним бројним добро одабраним илустрацијама (фотографије, графике, картодијаграми, картограми, скице, шеме - укупно 105) и табелама (27), што укупној концепцији даје савремен и научно-популарни карактер. Садржај уџбеника се у основи своди на разматрања општих савремених просторно-географских појава и процеса као и специфичности истих кретања праћених по континентима и унутар њих мањим просторним цјелинама. Аутори су сходно наставном плану и програму, бољој прегледности и разумијевању изложене материје исту подијелили на седам основних тематских цјелина које условно можемо, према третираној проблематици, сврстати у двије веће цјелине - општих и регионалних географских садржаја.

У првом дијелу уџбеника (пет тематских цјелина), које захватају 1/3 књиге, обрађени су неки сегменти опште географске проблематике (картографске и друштвене). "Увод у друштвену географију" чини прву и најмању тематску цјелину чијом је обрадом обухваћен предмет, подјела и апликативни значај друштвене географије. "Карта и картографски метод у географији" је друга тематска цјелина у којој су обрађене математичке основе географске карте, картографски методи и подјела карата према садржају и размјери. У трећем тематском поглављу "Становништво и насеља" представљене су,

добро одабраним показатељима, одлике и фактори демографског развоја и просторног распореда становништва на Земљи, његове структурне одлике и културно-социјалне прилике. Насеља (сеоска и градска) су обрађена кроз њихов смјештај, типове и функције. Сви наведени садржаји су складно текстуално повезани међуодносом узрочно-последичних веза и процеса у простору, презентованих зналачко одабраним примјерима. Четврта тематска цјелина је насловљена са "Политичкогеографске карактеристике савременог свијета". У њој су на интересантан начин приказани основни политичкогеографски садржаји и типови држава, кратки историјско-географски пресјек политичке карте свијета од Другог свјетског рата и савремена политичко-географска кретања свијета.

"Економско-географске одлике свјетске привреде" чини пету цјелину овога уџбеника. У њој се презентују одлике свјетске привреде, међународне подјеле рада, индустријализација као друштвеноекономски процес, супротности савременог свијета, те појава нове научнотехнолошке револуције и њене последице. У овој тематској цјелини сагледана је у пуној мјери закономјерност и међуовисност фактора који утичу на нове процесе структурних економскогеографских промјена и економскогеографске просторне диференцијације у свијету.

Други, много већи, дио уџбеника посвећен је савременој географској проблематици унутар одређених просторних цјелина (регија) у свијету. Чине га двије основне тематске цјелине: "Политичкогеографске, демографске и економскогеографске одлике појединих дијелова свијета" и "Основна демографска обиљежја и

културни утицаји на Балканском полуострву". Прва тематска цјелина започиње општим питањима привредно развијених и неразвијених региона у свијету и наставља разматрањем општегеографске проблематике по континентима с акцентом на специфичностима бројних савремених друштвено-регионалних процеса. Европи је у односу на остале континенте, што је и ологично, посвећено знатно више пажње. Овдје се ученици упознају са основним географским одликама континента, политичкогеографским одликама и регионално-економским групацијама, природногеографским и друштвеногеографским одликама Европске уније, те политичкогеографским и друштвеногеографским одликама и савременим процесима Источне Европе с посебним освртом на Русију и Украјину. Друга тематска цјелина регионалног дијела уџбеника чини изложена материја везана за становништво и културне зоне утицаја на Балканском полуострву, Србији и Црној Гори као геополитичким цјелинама СР Југославије (гдје је дат пресјек историскогеографског развоја "прве", и "друге" и "треће" Југославије), те територијални размјештај српско-црногорског становништва ван граница СР Југославије.

Уџбеник се завршава рјечником који објашњава 62 мање позната, у књизи кориштена, географска појма и пописом, у изради уџбеника, кориштене основне литературе.

Нови уџбеник је, вјерујемо на опште задовољство свих медијатора везаних за педагошко-образовни рад, већ поодавно у рукама оних којима је намијењен. Подједнако успјешан у текстуалном и визуелном погледу уџбеник води ученике кроз сложен сплет појава и процеса просторно различито условљених и посљедично

манифестованих. Уџбеничка грађа је веома добро структурирана, како у глобалу и тематским цјелинама, тако и по методским јединкама. Проблематика презентације садржаја се заснива на научним достигнућима географије, њених научних дисциплина и њима сродних наука. Изложена материја подстиче ученике на комплексно посматрање географске проблематике, развој логичког размишљања и закључивања. У ствари, цјелокупни дидактичко методички приступ је у служби подстицаја развоја сазнајне образовно-васпитне активности ученика.

На крају се без устручивања може рећи да су аутори у наведеној књизи презентовали најсавременији приступ обраде. Овај, по свему вриједан, зналачки написан уџбеник, обзиром на актуелности садржаја и могућности његовог кориштења, има посебну вриједност, не само као географска уџбеничка литература, већ и као општеобразовна, много шире примјене.

Миленко Живковић

ТУРИЗАМ

"Савремене тенденције у туризму 2001"

- Научно-стручни часопис из туризма -

Издавач: Природно-математички факултет, Институт за географију, туризам и хотелијерство, број 5, Нови Сад, 2001. године
стр. 119, тираж 200.

Туризам као просторни, економски, културолошки, социолошки и психолошки феномен тема је о којој се увелико разговара и којој стручњаци различитих профила посвећују велику пажњу. Знатан број научних скупова, "округлих столова" и струч-

них савјетовања посвећен је туристичкој теорији и пракси. Једно од таквих окупљања је и међународни научни скуп "Савремене тенденције у туризму" који се већ пету годину за редом одржава у Новом Саду у октобру мјесецу у организацији Природно-математичког факултета и Института за географију, туризам и хотелијерство Универзитета у Новом Саду. Као писани траг који остаје иза овог скупа, који има теоријске и практичне импликације, јесте научно-стручни часопис "ТУРИЗАМ".

У ери савремених информатичких и технолошких достигнућа, комуникационе и информационе глобализације, друштвено-економских и политичких глобализационих процеса, интерактивне едукације, развоја организационих наука и менаџмента дешавају се корјените промјене и у туризму, како на локалном тако и на глобалном (међународном) нивоу. Управо основни циљ петог по раду научног скупа "Савремене тенденције у туризму 2001" био је сагледавање и стављање у однос туризма и поменутих савремених процеса. Реферати са овог научног скупа објављени су у научно-стручном часопису "Туризам бр. 5". Својеврсни зборник радова "Туризам бр. 5" је савременог дизајна прилагођен свјетским стандардима. Научни, стручни и практични значај Часописа произилази из великог броја објављених радова у њему, којих је у овом броју 41 а које је потписало преко 50 аутора. "Туризам бр. 5" издиференциран је на неколико тематских цјелина, прилагођених сложеној туристичкој проблематици.

У уводном дијелу (пленарна сједница), кроз шест теоријских радова, профилисана је основна тематика и проблематика часописа. Посебан акценат стављен је на однос глобализације, као савремених друштвено-

економских, политичких, информационих и др. а процеса, и туризма, те на савремене технике и технологије у туризму, маркетиншке и организационе иновације, као и на савремене наставне технологије у туризму. Ту су радови: Примјена теорије глобализације на туризам (Б. Чомић), Туризам – национално насупрот глобалном (С. Станковић), Глобализација авио саобраћаја у функцији развоја туризма (С. Штетић), Потреба комплексног маркетинг приступа у развоју туризма (Д. Томка), Структура и функција савремене наставне технологије на вишим и високим школама из области туризма (Ј. Ромелић, С. Кицошев), Опрема, техника и технологије, фактори савремене организације рада у угоститељству (А. Ковачевић, М. Николић).

Прву тематску цјелину (секција 1) сачињавају радови у којима је разматрана геопросторна димензија глобализације туризма и реинтеграција појединих земаља у глобалне токове. Кроз осам радова, који имају углавном практични карактер, на конкретним примјерима из СР Југославије и свијета разматране су могућности развоја појединих туристичких простора и њихова интеграција у међународне токове.

Другу тематску цјелину (секција 2) сачињавају радови у којима су разматране технолошко-организационе иновације и едукација у туризму. Ова проблематика обрађена је кроз шеснаест радова, како теоријског, тако и практичног карактера. Велика вриједност радова произилази из чињенице да су у њима разматрани конкретни примјери.

Трећи дио часописа сачињава једанаест радова у којима је обрађена комплексна туристичка проблематика, те извршена својеврсна презентација, појединих туристичких локали-

тета на простору СР Југославије и Републике Српске.

На крају се може закључити да научни скуп "Савремене тенденције у туризму" и научно-стручни часопис "Туризам" представљају једна од најзначајнијих скупова, односно часописа, који егзистирају на простору српских земаља. Научни скуп и часопис третирају савремену туристичку проблематику која прати свјетске трендове. По обиму, структури и квалитету радова, који имају велики теоријски и апликативни значај часопис је верификован и на међународном нивоу.

Даворин Бајић

САВРЕМЕНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У КАРТОГРАФИЈИ,

Издавач: Географски факултет,
Универзитет у Београду,
"Геокарта" Београд,
2001. година (139 стр.)

За југословенску картографију дан 30.07.2001. године представља један нови преокрет, јер тог дана основано је Југословенско удружење картографа. Оснивачи Удружења су југословенски ауторитети у области картографије из различитих дјелатности и то: цивилне, војне, академске и приватне.

Уз одређене договорене циљеве, Удружење планира сарадњу са различитим организацијама и професионалним асоцијацијама како у земљи тако и у иностранству. Југословенско Удружење картографа је 23.08.2001. године постало члан, односно обновило чланство Међународне картографске асоцијације (ICA).

Удружење картографа до сада је организовало три научна скупа и то:

1) Први скуп о проблемима исписивања назива (топонима) на нашим

географским и топографским картама, 1997:

2) Други скуп се бавио проблемима о заштити ауторских права у области картографије, 1998.;

3) Трећи скуп: Савремене тенденције у картографији, 2001.

У овом приказу зборника анализирано је неколико интересантних тема. Драгица Живковић и Милан Јевтић у раду "**Актуелни проблеми националне картографије**" (7-13) истичу основне проблеме и наглашавају да СРЈ има дугу традицију у картографији, њен положај и развој условљавали су разни фактори, као нпр. економски, политички, историјски и др. Иако коријени картографије сежу у далеку прошлост, она је наука будућности.

Графикација, језик картографије, морао би се уврстити у основне видове описмењавања. Упоређујући достигнут степен развоја југословенске картографије са многим земљама у свијету, може се рећи да је у самом врху без обзира на проблеме који је прате.

За развој националне картографије неопходна су:

- добра струковна организација,
- материјална и организациона подршка државе,
- сређено законодавство,
- профитабилност струке,
- међусобна сарадња, разумијевање и подршка,
- повезаност са свијетом и праћење свјетских развојних тенденција,
- учешће на међународним скуповима и пројектима и др.

Рад Дејана Филиповића "**Геотопографски материјали у аналогном и дигиталном облику**" (13-23) у себи садржи податке о облику и броју геотопографских карата, велики број општегеографских, географских, тематских и рељефних карата које се

годинама израђују у ВГИ, у конвенционално аналогном облику. 90-тих година неке су преведене у дигитални облик за потребе кориштења у војним и цивилним структурама.

Представник "Геокарте" Владан Стојовић у раду "Картографска продукција данас" (23-33) износи једну кратку али не детаљну анализу картографске продукције која је данас присутна на тржишту СРЈ.

Развој нових технологија, нарочито РС технологије доводи и до наглог развоја картографије, а самим тим и велике продукције карата. Овим радом он истиче да је потребно створити картографску асоцијацију која ће се само бринути о издавачима карата и добијање лиценце за издавање карата, да фирме које се желе бавити изразом и да се заштити ауторство од плагијата, а да би се школске карте требале обавезно рецензирати итд.

Иван Несторов у свом раду **"Примјене дигиталних растарских база података у картографији"** обрађује могућности примјене дигиталних растерских база података у картографији и истиче значај кориштења дигиталне обраде слике за брже добијање планова и карата. Поред тога скреће се пажња стручној јавности релевантним државним институцијама, што је потребно учинити да би технологија о којој је ријеч добила пун ефекат и смисао у нашим условима.

Мирко Борисов и Снежана Стојчић у раду "Приказ дигиталних географских карата кориштењем савремених технологија" разматрају техничко-технолошке могућности приказа дигиталних географских карата размјера 1:1 000 000 у неутрални формат, при чему је коришћен ХТМЛ језик. Дају се и неки основни стандарди и процедуре при приказу података у простору.

Мирко Грчић у раду "Геополитичка картографија" (90-101) даје одређене појмове, циљеве и сврху политичкогеографских и геополитичких карата. Истовремено врши утврђивање и међусобне везе између мапе и власти; мапе и геополитике; мапе, власништво и суверенитет. Објашњава како садржина карте може бити у служби власти, гдје издваја: смишљено искривљавање садржине карте и "ненамјерне" деформације садржине карте (у којима се издваја три аспекта ових скривених структура: геометријске деформације, "прећуткивање" садржаја на картама и хијерархијске тенденције у картографском представљању). Аутор закључује: могућност картографских манипулација поставља проблем не само ауторства, него и интелектуалног дуга и моралне одговорности аутора, о чему такође треба дискутовати.

Александра Петрашевић

Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић
СРПСКИ МИТОЛОШКИ РЕЧНИК
Друго допуњено издање,
Етнографски институт САНУ,
Интерпринт, Београд, 1998.
(стр. XX, 484, тираж 1500)

Српски митолошки речник представља дјело у којем је први пут српска традиционална култура и њена древна религија цјеловито сагледана на одређен начин, не само из општег теоријског угла већ и са становишта богатства народне обичајности и вјеровања.

Ријечник обухвата митологију Срба и Црногораца која, и поред неких занимљивих разлика и специфичности, ипак представља цјелину. Материја потиче из далеке старине и

представља једну преживјелу, архаичну идеологију и донекле етничку карактеристику.

О митологији и религији старих Срба и Јужних Словена има веома мало података у историјским изворима. Због тако оскудних података неки старији научници сматрали су фолклор, прије свега народну поезију, главним изворима за упознавање наше митологије. Да би фолклорна грађа могла послужити као поуздан извор за проучавање митологије било би потребно провјерити да ли је ријеч о стварном народном вјеровању и у тој грађи критички издвојити оно што има митолошку основу. Главни извор за познавање старе српске религије представљају народни обичаји и народна вјеровања.

Митологија српског народа, онолико колико је сачувана у народним вјеровањима, обичајима и предањима и према историјским изворима не представља слику једне више и развијеније религије и углавном не садржи митологију у ужем значењу те ријечи. Она обухвата богату митолошку материју која одражава ниже фазе у развоју наше старе религије. Ту се убрајају вјеровања о разним митолошким бићима, *вилама*, *суђајама*, *вемпирима* и сличним демонским бићима. Уз то, Ријечник обухвата многобројна народна вјеровања, магијске радње и ниже елементе култа који показују однос према природи, биљкама, животињама, небеским тијелима, атмосферским појавама, па и према појединим предметима, као што су *вериге*, *огњиште*, *кућни праг* и сл., којима се приписује мистична моћ и који су предмет култа. Обухваћени су и обичаји и вјеровања у вези са радом, прије свега са земљорадњом и сточарством, затим вјеровања и вјерски обичаји везани за људски живот од рођења до смрти, гдје се посебно истичу вјеровања и обичаји

из култа покојника. Многа вјеровања и обичаји везани су за поједине празнике и светковине и садрже остатке обичаја и обреда који су се у прошлости вршили у одређено доба године и представљају остатке једне природне религије. Тако, Ријечник садржи и елементе из нижих фаза старе народне религије који су дјеломично ушли у састав вишег паганског култа, а затим, обухваћени хришћанским култом, представљали специфичну форму спајања народне религије са хришћанством. Ту се могу сврстати и вјеровања о неким историјским личностима којима је народ временом придавао извјесне мистичне особине, стварајући донекле од њих митска бића.

Српски митолошки речник садржи око 1300 одредница прегледно посланих по азбучном редосједу и више десетина упутница на појмове у којима се могу наћи потпунији подаци, шира објашњења или компарације. Поред обрађене материје дат је и врло користан списак важније литературе кориштене у изради овог Ријечника (80 аутора, 156 библиографских јединица), те списак часописа и серијских издања који се баве етнолошким темама.

Иако су сами аутори свјесни да овим дјелом нису обухваћени сви појмови, те да је негдје грађа можда исувише аналитички исцјепкана, **Српски митолошки речник** представља важно етнолошко дјело за сазнавање општих, а за неке појмове и најзначајнијих података из српске народне религије, митологије и знатног дијела вјеровања. Он је важан и користан за све који се баве истраживањем српске традиционалне културе и за много шири круг оних који имају потребу да на лексикографски начин добију одговоре о значењу и садржају одређених ријечи и појмова у свјетлу етнолошких проучавања магије, вје-

ровања и предања. Ријечник треба видјети као синтетички приказ одређене материје и као могуће полазиште за истраживања и области етнологије.

Ирена Медар

НОВИ ЧАСОПИСИ

ЗБОРНИК ЗА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКЕ НАУКЕ, БАЊА ЛУКА 2001. ГОДИНА I, број 1. ИЗДАВАЧ: МАТИЦА СРПСКА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ. Бања Лука 2001. Стр. 1-197.

ЗБОРНИК ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА, БАЊА ЛУКА 2002. Година I, број 1. ИЗДАВАЧ МАТИЦА СРПСКА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ. Бања Лука 2001. Стр. 1-276.

У првој години трећег миленијума Република Српска је добила два нова научна часописа у издању Матице Српске Републике Српске. Агилни и кретивни директор Матице Српске Сретен Вујковић успио је у тешким општим условима да покрене у заједници са научним кадровима бањалучког универзитета два научна часописа.

На овај начин се Матица Српска РС угледала на Матицу Српску из Новог Сада, која већ годинама издаје такође два научна часописа из домена природних и друштвених наука. Оправдање покретања двају нових научних часописа у Републици Српској произилази из чињенице да бројни факултети бањалучког универзитета немају ни финансијске нити кадровске могућности покретања властитих научних часописа. То је случај са Пољопривредним, Шумарским, Машинским, Грађевинским, Архитектонско-урбанистичким, Сто-

матолошким, Медицинским и сигурно још неким факултетима. Слично је стање на факултетима на којима се изводи настава и научноистраживачки рад из више научних дисциплина као што је то случај на Природно-математичком факултету гдје одсеци за Физику, Хемију и Биологију немају издавачких могућности. Због тога су у потпуности оправдана покретања издавања два научна часописа из домена Природних, и Друштвено-хуманистичких наука.

Главни уредник Зборник за Природно-математичке науке је проф. др Здравко Маријанац, а Зборника Друштвено-хуманистичких наука проф. др Слободан Ђорђић.

Ријечи уредника се констатује да се "Зборник појављује као резултат достигнутог културног и научног нивоа у Републици Српској, опште цивилизацијске и културно-образовне потребе, интереса великог броја стваралаца, као и многобројних корисника духовног и културног добра". На крају се износи порука Петра Рађеновића (из 1935. године) "Није до чекања" да се у науци покажу српском народу и свијету његова духовна богатства.

Зборник за природно-математичке науке доноси у првом броју ове прилоге: Др Невенка Скакић, Поредак канонских коефицијената корелације код условних промјенљивих: Ј. П. Шетрајчић, Стања елементарних побуђења у ограниченим и нискодимензионим кристалним структурама и суперпроводност у овим системима; Иван Томљеновић, Марко Нинковић, Одређивање фотонског фактора расијања уназад за одређивање врсте фантома; Миленко Радевић, Раст салмонидних врста риба у средњем и доњем току реке Врбас; Драган Микавица, Раст

ципринидних врста риба у ријечи Дрини; **З. Микавица, Раст ципринидних врста риба у ријечи Дрини;** З. Миловановић, Б. Недовић, Еколошко-термичке могуће последице очекиваног рада термоелектране-топлане Бања Лука на ријеку Врбас; З. Миловановић, Б. Недовић, Наташа Стевандић, Ненад Стевандић, Еколошко-економски аспекти у избору локације термоелектране-топлане Бања Лука; Никола Мркобрада и др., Хипертензија и бијели лук; З. З. Вујковић и др. Хемодинамски поремећаји код оклузивне болести картоидне артерије; Живко Саничанин и др. Однос концентрација алфа-1-протеиназа инхибитора и укупног имуноглобина Е у серуму дјете са алергијском бронхијалном астмом; Бранко Пејовић, Прорачун грешке машинске обраде услед еластичне деформације при попречној обраду обратка класе дискова аналитичком методом; Чедомир Црногорац, Опште карактеристике сливова Велике и Мале Усоре; Милена Спасовска, Владимир Станковић, З. Маријанац, Аналитичке могућности и значај написане грађе и анкетних истраживања за научно сагледавање миграционих процеса.

Из садржаја Зборника се види да су прилози из медицине, и машинства укључени у природне науке, што је само привремено како је констатовано у Ријечи уредника, док се не створе услови за посебну едицију за медицинске и техничке науке.

Тринаест прилога из шест научних области су сасвим солидан садржај првог броја Зборника. Главна примједба на оба Зборника се односи на непостојање УДК система, који је обавезан у цијелом научном свијету, што се мора свакако избећи у следећим бројевима Зборника. Друга мање значајна примједба је да неки

прилози не доносе на енглеском језику Абстракт и Кључне ријечи, које су данас такође обавезне.

Други нови научни часопис Зборник друштвено-хуманистичких наука садржи научне прилоге из области Филозофије, Економије, Права, Психологије, Друштвене теме и Прикази. Први број доноси укупно 12 прилога и то: др М. Аћимовић, Ерос и логос; Мр. Р. Керовић, Филозофско искуство и битак човјека; др С. Ђорђић, Свјетска привреда, глобализација и транзиција и њихово наличје; Др Д. Дракулић, Запосленост и технолошке промене; др А. Шаги, др Д. Дракулић, Актуелна схватања регулисања тржишта; др М. Симовић, Окривљени и његова одбрана у кривичном поступку Републике Српске; др В. Поповић, Зашто сам против конститутивности народа Босне и Херцеговине; Др М. Дмичић, Од богате српске уставности и демократске традиције до остваривања и заштите уставности и законитости у Републици Српској; Мр Љ. Мијовић, Међународни субјективитет устаника и ослободилачких група (покрета); Др А. Милић, Стресори рата; Др Ж. Секулић, Акције санитетских органа НОП Западне Славоније 1944/45. у спречавању заразних болести и Мр Н. Радосављевић, Реорганизација црквене управе у Западној Србији и Источној Босни по склапању Београдског мира 1739. године. На крају првог броја су два опширна приказа.

Дванаест опширних и квалитетних, неки и веома квалитетних прилога из домена пет научних области су сасвим солидан садржај првог броја новог научног часописа Зборника друштвени-хуманистичких наука. Главна примједба и овом новом научном часопису се односи на непостојање УДК система, који је данас обавезан у свим научним публикаци-

јама. То ће сигурно уредници оба два нова часописа урадити већ у наредним бројевима. Друга, мање важна али ипак важна примједба се однос на непостојање код свих прилога обавезног Сажетка-Абстракта и Кључних ријечи, који су једно од мјерила правих научних критеријума свих прилога који претендују на научни карактер.

Аутору овог приказа се посебно свиђају прилози М. Аћимовића, Ерос и логос у Огледу о Аници Савиребац, у ком се хеленски принцип, филозофије поставља за темељ естетичког мишљења поетике песника и С. Ђорђића, Свјетска привреда, глобализација...

На овај начин се некако заокружује научна мисао и истраживања у Републици Српској.

Милош Бјеловитић

ШТАМПА СРБА У ХРВАТскоЈ

ЉЕТОПИС СРПСКОГ
КУЛТУРНОГ ДРУШТВА
"ПРОСВЈЕТА" Загреб, 200.

Свезак V Уредник Чедомир
Вишњић. Страница 1-487.

ПРОСВЈЕТА, мјесечни часопис,
Година 7, јули 2000. Уредник
Милорад Новаковић. ИДЕНТИТЕТ
Независне новине Срба у Хрватској,
Година V, јуни 2000. Загреб,
Уредник Чедомир Вишњић.

С обзиром на чињеницу шта се све догађало српском народу у Хрватској таквом посљедње деценије XX вијека, најприје брисањем из Устава као конститутивног народа и на крају рушењем његове Републике Српске Крајине 1995. године, заједно са протјеривањем готово половине његовог укупног броја те плъачком имовине послјије истјеривања и спрјечавањем

његова повратка на вјековна огњишта, угодно изненађује релативно велик број јавних гласила тог народа, од којих су два штампана ћирилицом! Сазнање да ова издавачка дјелатност добива и државну помоћ говори, да су ратна времена, изгледа отишла у сфере прошлости?!

Још више од квантитета гласила угодно изненађује висок квалитет тих гласила, што је вјеран одраз интелектуалних капацитета преосталог српског становништва.

Главно издање СКД "Просвјета" јесте ЉЕТОПИС, а приказујемо његову V свеску за 2000. годину. Ова је свеска не само веома обимна него и веома квалитетна. Подијељена је на 5 поглавља: Сјећања, Хисторија, Политика, Књижевност и Прикази.

Луцидни уредник Чедомир Вишњић у уводном слову Љетопис поставља битна питања о садашњости и будућности српског народа у Хрватској. Ми додајемо – остацима тога народа. У том уводу много је тога речено и јасније него у другим прилозима, који имају други карактер. Боримо се за демократију и слободу, а не за Југославију. Један од проблема је како повезати Србе од Дубровника до Вуковара, пита се уредник. Завршава са мудрим закључком "Чуда међу људима се постижу само великим и осмишљеним радом. А нама може помоћи само чудо. (?!)"

Поглавље Сјећања доноси прилог М. Радека: Нека сјећања на 1941. у којима се веома објективно одражавају прва четири стравична мјесеца у животу квислиншке творевине зване НДХ. Вјерно су описане људске судбине стотина познатих лица, прије свега припадника српске интелигенције (свећеника, професора, трговаца из разних дијелова Хрватске и Босне и Херцеговине). Све то на путу до затвора у Карловцу, преко Петрињске улице у Загребу до логора Да-

ница крај Копривнице и Цапрага код Сиска, одакле је аутор са обитељи протјеран у Србију.

Слиједи прилог: 40 година Хисторијског архива у Карловцу др Ђуре Затезала, оснивача и дугогодишњег директора, који је 1992. пензионисан. Ова институција је објавила 35 вриједних и обимних публикација, највише о НОБ.

Поглавље Хисторија има чак 9 прилога, који чине више од половине годишњака. Главни је прилог Д. Роксандића: **СТОЈАН ЈАНКОВИЋ У МОРЕЈСКОМ РАТУ** у којем је на темељу богате историјске грађе приказано страдање народа на тремећи интереса тадашњих великих сила: Турске, Аустрије и Венеције. Слиједи Предговор Захарија Орфелина **СЛАВНО-СЕРБСКОМ МАГАЗИНУ** штампаном 1768. године у Венецији, који представља почетак модерне српске књижевности. В. Милинчевић даје прилог: **ПАВЛЕ СОАЛРИЋ - ЛИК У СЕНЦИ**, поводом објављивања његових песама **ГОЗБА** (Београд 1999). Овај је аутор - Соларић 1804. године објавио у Венецији прву модерну српску географску књигу: **НОВО ГРАЖДАНСКО ЗЕМЉЕОПИСАНИЈЕ**, која је надопуњени превод са њемачког језика. Соларић је син свећеника из В. Писанице код Бјеловара, који се упознао и са Доситејем Обрадовићем.

Од осталих 5 прилога истичемо М. Демићев: **"БИБЛИОГРАФИЈА СРПСКОГ ГЛАСА ИЗ ТОПУСКОГ (1990-1995)** у којем је сређено укупно 2031 јединица!

Из Поглавља Политика истичемо прилог Б. Рашете: **ФЕРАЛ ТРИБУН - СЛОБОДА НАРОДУ** у којем се износи истина о овом гласилу, које је куражно износило истину и у тешким ратним данима и које се могло набавити и у Републици Српској

Из Поглавља Књижевност истичемо прилог З. Крстановића: **"Из књижевне радионице"**.

Поглавље Прикази доноси пет вриједних прилога. Ђ. Затезало приказује књигу др М. Крухека: **Градитељска баштина карловачког Покупља** под насловом: **"Православље на Кордуну**, у којем указује на тешке обмане др наука, који неће да види разрушене православне цркве и у њима побијен народ. Пажњу заслужују прикази књига аутора који су у еуфорији националшовинизма били на другој страни: Д. Угрешић: **КУЛТУРА ЛАЖИ** и С. Шнајдер: **КАРДИНАЛНА ГРЕШКА** (Ријека 1999).

Општа оцјена Летописа заслужује високо признање и служи на част и понос народу кога представља, последице страха, које је недавно преживио.

ПРОСВЈЕТА је мјесечник са вриједним садржајима, прије свега књижевног карактера.

ИДЕНТИТЕТ је часопис који се штампа латиницом, а у броју 41 за 2000. годину истиче се интервју: Го-ран Бабић: **НЕ БИХ ПРИХВАТИО НИЧИЈИ ОПРОШТАЈ** и други вриједни прилози.

Надамо се да ћемо ускоро и у Републици Српској моћи куповати издања **СКД ПРОСВЈЕТА** из Загреба, јер они имају високу вриједност.

Милош Бјеловитић

ГРАДИШКИ ЗБОРНИК

- часопис за друштвена питања -
Издавач: Српско просвјетно и културно друштво "Просвјета" -

Општински одбор Градишка, Година III, број 3, Градишка, септембар 2001., стр. 147. тираж 400 прим.

Изашао је и трећи број "Градишког зборника", садржајнији и богатији у опусу третиране проблематике

од претходна два. Овај годишњак је без сваке сумње, у кратком времену свога постојања, израстао у часопис коме по свим елементима научно-културне вриједности могу позавидјети и простори много већих културних средишта. Кроз проблематизовање, истраживање и публиковање тематских садржаја широког спектра и значења у науци, култури и свакодневници битисања, "Градишки зборник" можемо окарактерисати као мултидисциплинарно и универзално гласило с локалним, регионалним и интеррегионалним општенационалним предзнаком, али и гласило опште проблематике интернационалног карактера.

Садржај овога броја "Зборника" чини седам тематских цјелина с различитим бројем прилога интересантне и разноврсне проблематике. Прве двије тематске цјелине ("Завичајне теме", "Чланци и расправе"), на које ћемо се укратко осврнути, творе пет чланака научног карактера.

Први чланак, прве тематске цјелине, Богдана Шмитрана ("Нека етнографска обиљежја села Грбавци") је одломак из његовог рукописа "Хроника села Грбавци" која ускоро треба да се појави у издању Српског просвјетног и културног друштва "Просвјета" из Градишке. Представљени материјал чини етнографска грађа којом се кроз изглед куће, начин становања и живљења одсликава трансформација и социо-економске прилике насеља Грбавци у периоду од турске владавине до 80-их година 20. виј., а кроз њих и цјелокупног градишког Поткозарја. Други рад, "Босанска крајина на почетку XX вијека према виђењу генерала Алборија" Ђорђа Микића, односи се на елаборате из 1904. г. генерала Алборија, шефа Земаљске владе за Босну и Херцеговину.

У њима су изложене социо-економске прилике у Босанској Крајини као и специфичности истих у њена 23 значајнија насеља, те нека Алборијева запажања о њиховој физиономији.

У другој тематској цјелини први рад ("Чија је Босна?") представља посебно интересантно, за шире читалаштво непознато, штив и аутора. Наиме, Зоран Милошевић (научни сарадник Института за политичке студије у Београду) поред кратке библиографије др Лазе М. Костића, анализира његову политолошко-социолошку студију, "Чија је Босна", од изузетне важности за интересе српског национа у Босни и Херцеговини. Друго штиво, "Преглед неких дохришћанских схватања мира", аутора Слободана Наградића се односи на социолошко-филозофску проблематику неких схватања мира у религијско-филозофским учењима прије хришћанства (старокинеском, индијском, јеврејском, старогрчком и староримском) стављених у компарацију истог проблематизовања Христовом науковању. Трећи чланак, "Етнос и политика", А. С. Безвербњина (преузет из часописа "Феникс" - Руска Федерација) нам доноси објашњење појмова нација, народности, етничка група, етнографска скупина, а онда разматра тенденције и контрадикторности социјално-етничког развоја и принципа хумане међуетничке политике на просторима бившег СССР-а и данашње Руске Федерације.

Остале тематске цјелине својим прилозима нуде бројне садржаје са ових простора, из ранијег периода и данас, везане за културне институције, њихове творевине и личности, те њихов рад, литерална и друга културна и хуманитарна остварења. Последње странице ове едиције су посвећене освртима и приказима (ше-

ст), а на крају је врло импресиван календар културних догађаја остварених у Градишци за последњих годину дана.

На крају бисмо, послуже ишчитавања трећег броја "Градишког зборника", могли закључити да је ово годишње гласило израсло у квалитетно препознатљив и свакодневно животан часопис, задобивши форму која би задовољила и најпробирљивију културну средину. Тако је ова публикација за кратко вријеме, с правом то можемо рећи, постала угледна јавна и научна трибина, гдје резултате свога рада саопштавају бројни научни и културни радници.

Између осталих и научни радници из домена области географских наука имају прилику остварити, кроз овај Зборник, значајну мисију у ширењу и популаризацији својих научних спознаја, актуелизирању и рјешавању питања савремене просторне проблематике овога краја и шире.

Миленко Живковић

СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И СВИЈЕТ,

Научно-популарни часопис,

Географско друштво

Републике Српске

У току 2001. г. Географско друштво Републике Српске, између осталог, издало је четири броја (18, 19, 20,

21) научно-популарног часописа Српске земље и Свијет (стр. 36, формат 17x24 цм). Часопис је намијењен ученицима и наставницима основних и средњих школа, студентима и свим читаоцима који се интересују за друштвену и природно-географску проблематику српског етничког простора и свијета уопште. Часопис се бави демографском, етнографском, геополитичкоми физичко-географском проблематиком.

Издвојићемо неколико наслова: Демографски проблеми Републике Српске, Руска Федерација, Лондон, Сазвјежђа љетног неба... (бр. 18), Република Српска - темељи развоја у прошлости, садашњости и будућности, Природне катастрофе, Грчка, Москва... (бр. 19), Новоградска општина, Јеврејска заједница у Бањој Луци, Кавказ и Закавказје, Утисци из Финске... (бр. 20), Купрес, Гламоч и Јањ, Свјетска држава - нови свјетски поредак, Морфогенеза Ђердапске клисуре, Вјерска структура становништва свијета... (бр. 21) уз друге краће текстове, географски рјечник, географске занимљивости са свих меридијана и др. Аутори текстова су професори и асистенти Одсека за географију Природно-математичког факултета, студенти и сарадници Географског друштва РС. Свим заинтересованим читаоцима часопис је отворен за сарадњу.

Мира Живковић-Мандић